

АКЦЕНТИ В ПОДГОТОВКАТА НА БЪДЕЩИТЕ УЧИТЕЛИ ПО ФИЗИКА

ВЕСЕЛА ДИМОВА

*Катедра „Методика на обучението по физика“
Физически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

Весела Димова. АКЦЕНТИ В ПОДГОТОВКАТА НА БЪДЕЩИТЕ УЧИТЕЛИ ПО ФИЗИКА

В статията се разглеждат основни въпроси, касаещи обучението по физика на съвременния етап на развитие на образователната ни система. Поставен е акцент върху водещата роля на учителя при провеждането на всяка образователна реформа. Посочени са някои насоки за усъвършенстване на работата по подготовка на учители по физика. Най-важният метод е работата на учителя върху себе си.

Vessela Dimova. ACCENTS OF THE PREPARATION OF THE BEING TEACHERS OF PHYSICS

In this study we inspect some base issues concerning the education of the natural sciences, especially the education of physics. We put stress on the lead part of the teacher at holding each education reform. Some directions for improvement the work of preparation the teachers of physics are mentioned. The most important method is the work of the teacher on himself.

Keywords: physics education, knowledge about the nature, psychology of the learning process

PACS number: 01.04.Ej

За контакти: Весела Димова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Физически факултет, Катедра „Методика на обучението по физика“, бул. „Джеймс Баучър“ 5, 1164 София, тел. +359 2 8161 882 e-mail: vdimova@phys.uni-sofia.bg

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Какво е необходимо за подготовката на един учител по физика, за да практикува успешно тази професия? Кои са основните, най-важни стълбове, върху които се гради професионализмът в тази област на обществения ни живот? С какво може да подпомогне съвременното обучение във висшето училище подготовката на бъдещите учители по физика?

На първо място, би казал всеки, това е наличността на физични знания у бъдещия специалист – систематизирани и обобщени, приведени в съответствие с дидактическите цели, задачи и принципи; освен това някои методологични знания и умения за прилагане на методите на съвременната наука в педагогическата практика. След това идва необходимостта от усвояване на общодидактични и частнодидактични знания и умения – структуриране на учебното съдържание и представянето му на подрастващите при активно взаимодействие на двете страни на този сложен процес на учене и преподаване. Учителят предава своите знания, опитности и отношения, а ученикът ги възприема, обработва и прилага – начинът, по който се извършва това, представлява предметно учение за учителя: чрез своите ученици той се учи на най-деликатния въпрос в педагогическото взаимодействие „как“, а също изгражда качества на характера, обогатява познанията си за човешката природа [1].

Така достигаме до необходимостта да подчертаем още една страна от сложния профил на учителя днес, която по наше мнение трябва да стои преди всички други – готовността за непрестанна работа върху себе си. Възпитанието на човека започва от самовъзпитанието, а това изисква специално внимание и грижи. Така учителската професия се оказва една от най-трудните за практикуване днес, защото предполага гъвкавост (на първо място в съзнанието) и готовност за непрестанна самоактуализация и изграждане на личността. Учителят и всеки възпитател, който е в непосредствен контакт с подрастващите, трябва да бъде „чист като планинска вода“ и образец за подражание във всяко едно отношение. Може би в никоя друга професия личностните качества не са от такова голямо значение, защото ситуацияте, в които бива поставен човек, не могат да бъдат режисирани, повторени и предварително предвидени – човек реагира според степента и особеностите на собственото си възпитание и разбиране, а това понякога дава отражение върху подрастващия за цял живот. Затова психолозите посочват, че тъкмо по най-важните въпроси, касаещи поведението на учителя в училище, няма общи предписания. А древната мъдрост говори, че „добрият човек от доброто съкровище вади добри плодове“. Кое е „доброто съкровище“ и как се припечелва то? Какво е съдържанието на ценностната система на индивида в съвременния свят и колко устойчиво може да бъде житейското му кредо, с което ще издържи „изпитите на живота“?

От казаното става ясно, че вътрешният живот на преподавателя е основа, върху която се гради професионализмът в областта на образованието. Ако искаме да видим определени постижения (в това число и интелектуални, добре изброени в Държавните образователни изисквания) у учениците на даден учител, трябва да се вгледаме в неговата нравственост и духовно богатство.

2. ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА

Да трупа подрастващият знания – в днешно време това не може да бъде ценност само по себе си. На нас ни предстои да преосмислим целта, принципите, мястото и значението на образованието в живота на обществото, за да помогнем на младия човек да намери в себе си мотиви за активна познавателна дейност в училище, за градивното им приложение в живота [2]. Това, срещу което се изправя с право учащата се младеж днес, е разминаването между знания и ценности – устойчиви, които да бъдат здрав фундамент в живота на формирация се индивид, разминаването с непреходните истини, които той открива в себе си, но не среща в поведението на заобикалящите го „утвърдени“ възрастни. Това са знания, придобити по насилствен начин („уча, защото така трябва!“), без основния градивен фундамент – духовните ценности. Такива знания са механична смес от неприложими, външно лъснати „стъкълца“, добре полирани, но без съдържание, а следователно без надежда за трайност и приложимост. Такива знания действително са непосилен товар за мнозина от подрастващите, дори се отразяват пагубно за формирането им като членове на едно организирано общество. Няма наука вън от живота. В паметта на човека се „отпечатват“ не самите знания, а преди всичко начина, по който той е достигнал до тях. За обучавания от голямо значение е емоционалната и моралната окраска, с която са възприети, преработени и приложени определени знания, подкрепата и одобрението от страна на обучаващия при всяко усилие, всяка стъпка в познавателната дейност.

В съвременната образователна система физичното знание предоставя храна предимно за ума на подрастващите. Тогава да се попитаме как (не само с какво) храним умовете на децата си. Погрижихме ли се да създадем първоначално в тях подтик, интерес, обич към природата (нали „физика“ значи природа!), преди да започнат да я изучават с ума си? Какво отношение създадохме на ученика към природата, научихме ли го да я възприема първо със сетивата си при непосредствен контакт и това да предизвика в него радост, възторг и вдъхновение? Ако това го няма, ако този жив контакт е прекъснат, ако предварително у подрастващия не се е породило положи-

телно отношение и благодарност към всичко, което го заобикаля, ако не му е „проговорила“ природата на езика на чувствата и сетивата, трудно ще се породи в него желание да изучава природните явления, още повече – законите, абстрактните понятия и принципи, които стоят зад видимите прояви в природата. Какъв е мотивът на ученика за учене, за придобиване на знания? Как подрастващият, който търси смисъла, ще включи знанието като съществен, значим елемент в ценностната си система, за да вложи усилия и усърдие в познавателна дейност – при това не самоцелно? Знанието, до което е достигнало днес човечеството, е ценност, когато е в полза за всички и неговите следствия не са в ущърб на природата [3].

Днес не дава резултат очакването учениците да учат по задължение, под страх от родителски контрол, от недобро личностно представяне или просто за да си осигурят „добро бъдеще“. Нещо трябва да събуди вложения в човека стремеж към познание. Нещо трябва да задвижи този огромен потенциал в учащата се младеж, защото всяко следващо поколение идва с готовност да приеме и обработи по-голям обем информация, да реши задачите на своето време. Обаче нещо трябва да докосне и събуди дарбите и заложите на обучавания, за да се породят вътрешни мотиви за учене. Нещо трябва да запали светилника на живота в детската душа, за да вижда подрастващият смисъл в това да учи, мобилизирайки своите сили в три направления – мисли, чувства, действия. Ако знанието, което се придобива в училище, не засегне тази тристранна структура на човешката същност, ако не храни интелектуалния, емоционалния и волевия свят на детето, ако не намира непосредствено отражение в собствения му живот, то е нежелано, повърхностно, безплодно и бива отхвърлено. Кой е главният фактор, който е призван да задвижи семенцата на доброто у учениците? – Безспорно това е учителят, със своите професионални качества, добродетели и устойчива нравствена система, но най-вече с цялостния си начин на живот [4].

3. ДОСТОЙНСТВАТА НА УЧИТЕЛЯ – ОСНОВА НА СЪВРЕМЕННАТА ПЕДАГОГИКА

Живеем във време, когато се руши всичко нетрайно, градено върху нездрави основи, едновременно с това се изгражда ново отношение към човека, обществото и природата. И подрастващите са коректив в този градеж. Опитваме се да открием нови ценности в обществения и личния живот, за да осмислим собственото си съществуване и да решим екзистенциалните въпроси на днешния ден, да изпълним със съдържание своите мисли, действия, постъпки (и по-конкретно в образователното дело). В тези усилия децата, като най-чувствителни към истината, показват колко точно се до-

ближаваме към нея. Принудени сме да потърсим по-трайни ценности и за тази цел се вглеждаме в нашето минало и настояще. Във всички времена успешен учебен процес е имало на тези места, където учителят е бил не само (по-точно – не толкова) носител и предавател на конкретно знание, а едновременно с това носител и разпространител на определени човешки добродетели – „инвариантни“ на време, език и култура. Учителят с вътрешното си богатство, с цялостния си начин на живот, с изграденото си отношение към заобикалящия го свят е разпръсквал „светлина нетленна“, с която е запалвал онзи „негаснещ светилник“ в душата на всеки свой възпитаник, който му давал устои във всички области на живота. Тази преобразяваща сила и вяра във вложените дарби, в добрите постижения на ученика, са били толкова въздействащи и плодотворни, колкото възпитателят открива и пази смисъла на живота в собствената си ценностна система. Това е от особена важност при общуването с подрастващите в горната училищна възраст, когато се формира светоглед, осмисля се собственото съществуване и се търси мястото на човека в света. В период на смяна на нравствените и духовните добродетели в обществото трудно е на подрастващия да се ориентира, когато възрастните около него не представят един разумен модел за поведение. На тази възраст той търси образци за подражание измежду съвременниците си, непреходни идеи и идеали, които да го задвижат напред, морал, който да ориентира като магнит всичките му душевни сили, като ги насочи към действия, утвърждаващи живот. Като следствие от това може да очакваме и желаните интелектуални постижения у учащите. Къде са днес тези учители – „възпламенители“ на висок идеал! Колцина успяват да издържат „изпитите на живота“, за да имат куража да застанат пред очакващите чисти детски очи с ясното: „Ние ще ви покажем как трябва да живеете – достойно и честно; и върху тази основа да реализирате прекрасните си младежки мечти и идеи“. Ясно отеква в съзнанието на всеки възпитател доказаната максима: не можеш да предадеш на другите това, което няма у теб, не можеш и да го изискваш.

И пак в многовековната история на просветното дело откриваме изходния път: голямата промяна започва от всекидневните стъпчици на промяната в самия себе си, а изкуството да променяш другия, да възрастваш доброто, вложено в него (с други думи – да възпитаваш), започва от самовъзпитанието, от желанието и умението да коригираш себе си. Ако даден човек няма подобен поглед и нагласа към учителската професия, както и готовност да се вглежда и работи предимно върху себе си, не може да се задържи за дълго на такова работно място – принуден е да търси друго професионално поприще.

Съвременната епоха налага промяна в нагласи, стереотипи, светоглед повсеместно. И ако не си готов да започнеш тази промяна от себе си, както

и да градиш по нов начин, ще си по-полезен с труда си в друга област, подалеч от поколенията, които идват с нови идеи, ценности и идеали. Върху това следва да обърнем внимание на младите хора, които пристъпват прага на класната стая днес. И ако не виждаш в училището светилище, в което олтар е знанието като духовна ценност и чакаш предимно материални облиги от образованието, се намираш в още по-голяма безпътица от тези, които претендират, че извеждат от мрака на невежеството. Нещо повече – ако учителите не извършат необходимата промяна в себе си, няма как да очакваме управляващите, родителите, обществото да наложат друго (различно от сегашното) отношение към учителската професия. А те имат силата да извървят този път!

4. ФИЗИЧНОТО ЗНАНИЕ И НЕПРЕХОДНИТЕ ХУМАННИ ЦЕННОСТИ – АКСИОЛОГИЧЕСКИ ВЪПРОСИ

При анализа на съвременното състояние на обучението по физика в училище и търсене на начини за стимулиране на мотивационната сфера на учениците се изправяме пред въпроси, поставени и изучавани от аксиологията като наука за ценностите – въпроси, свързани с мястото и целта на физическото знание и значението му за индивидуалния и социалния живот; мотивите, които движат съвременния изследовател в познанието, в разкриването на законите, на които се подчиняват явленията в природата и обществото; как се оценяват днес научните открития от жителите на планетата, от представителите на съответната наука, от участниците в самите открития; доколко истините, до които достига съвременната наука, могат да бъдат благо за индивида и обществото днес и в бъдеще. Подобни въпроси стоят пред изследователите – културолози и психолози, опитващи се да открият онези общи мотиви и стимули, които карат индивида да извърши определени действия, да посвети време, усилия, средства, дори живота си за някаква кауза. Тези стимули се откриват във вътрешната ценностна система на всеки човек и могат да бъдат изявени и назовани, подхранвани и насочвани в общозначима посока. В този смисъл пред необходимостта от решаване на аксиологически въпроси се изправят не само представители на съответните направления на науката, изкуството, социалната дейност, но и преподавателите по съответните учебни дисциплини, откриващи устойчивото кредо на своята професионална практика в основните ценности за истина, добро и красота. По-долу изреждаме някои въпроси, касаещи смисъла, пресечната точка между научните факти и закони, хуманните ценности и екзистенциалните проблеми на подрастващия индивид.

Кому служи съвременната наука, ако не поражда в тези, които се полз-

ват от нейните постижения, стремеж към споделяне и единство, обединяване и градеж, доволство и радост, увереност и мир? Каква е придобивката от това ученикът да изказва „златното правило на механиката“, а да не съумее да намери „равновесната точка“ в себе си като устой при всичките изпити, с които ще се изправи в бъдещия си живот? Кому е нужно подрастващият да знае закона за запазване на енергията, а да не преоткрие тази идея в собствената си ценностна система – да не достигне до „вечния двигател“ на своите мотиви, водещи го неизменно по пътя на познанието и доброто? Ако ученикът не открие в това поле приложение на придобитите физични знания, не може да очакваме да ги прилага успешно в бъдеще – в полза на всички, без желание за насилие или владееене над себеподобните си или над природата. Ако той не изживее в ранна възраст чувство на радост, на възторг пред красотата и разумността на природата, как ще очакваме да изгради трайност на знанията и „екологична култура“?

Какво от това, че ученикът ще изброява безпогрешно видовете източници на светлина, ако не достигне до онзи източник на живот и здраве в себе си, пред който отпада въпросът „Защо трябва да уча всичко това?“. Каква полза подрастващият да се научи да планира и провежда физични опити, осъществявайки разумен диалог с природата, а не се породи в него подтик да изучава и работи върху себе си, да следи измененията във вътрешния си живот и да извършва опити в съзнанието си – да променя света посредством себе си? Защото подобренията на условията на живот, материалните и духовните придобивки като национален и общочовешки капитал са резултат на колективните усилия от страна на всички при вътрешната им индивидуална работа и започват с малките промени в живота на индивидите в дадено общество. Как ще се разбереш с околните, ако не разбираш сам себе си? Как ще завладееш света, ако не си господар първо на себе си? Как ще живееш в едно организирано общество, ако не можеш да живееш в хармония и мир със себе си?

Какво е ползата от изучаването на физика в училище, ако гимназистът точно описва строежа на атома, изброява характеристиките на протона, а не е открил онова непоклатимо кредо, което стои в ядрото на нравствената система на съвременния човек, пред когото стои задачата да изгради здраво и добре функциониращо общество и да изпълни предназначението си на земята?

Каква радост за възпитателя е фактът, че неговият възпитаник достига най-големи дълбочини и изкачва големи височини в съвременното знание за природата, ако той не се е издигнал поне едно стъпало по скалата на човешкото достойнство, нравственост и духовни ценности, ако в него не гори живият огън на просвещението, което да го води към истината и свободата? И как ще разпалва светилник някой, който сам не гори? Добре познатият за-

кон за взаимната индукция може да бъде приложен и в учителската практика: при общуването си ние обменяме всички позитивни и негативни черти, които сме изградили – с едните (добродетелите, които са в нас) предизвикваме появата и растежа им в околните, а с другите (негативните прояви, с които се срещаме в себе си или у другите, в това число и у децата) трябва да работим – да ги трансформираме в съзнанието си, за да достигнем до „правилния метод“, до адекватното решение и благотворната реакция във всеки конкретен случай. Изправянето на собствените недъзи довежда до промяна в другите. Следователно в търсене на въпроси *как* и *кой е най-правилният начин* в обучението по физика трябва да помним, че в ситуации, пред които ни изправя ежедневно училищната практика, човек най-пряко изявява вътрешното си естество. Затова трябва да насочим вниманието на бъдещия учител към изучаване на вътрешните закони, върху които се основава животът. Нашите съждения ще бъдат дотолкова верни, доколкото сме изправни вътре в себе си – тази максима се проверява ежедневно. Защо днес знанието, придобивано в училище, затормозява учащите? – Защото е баласт, товар, външна придобивка, която не засяга същностните му потребности. Знанието, до което е достигнала съвременната култура, е дотолкова полезно и ценно за индивида, доколкото то е част от духовното му богатство. Колкото и да товарим един човек с външни, механични знания, той по-добър не става. Добродетели не придобива. Затова усвояването на знания за природата трябва да е съпроводено с изграждане на добродетели у обучавания, с богат вътрешен живот, за да бъдат те възприети, преработени и да се приведат в готовност за добротворно приложение.

5. ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРАКТИКА НА СТУДЕНТИТЕ В УЧИЛИЩЕ

От гореизложеното става ясно, че за да има готовност бъдещият учител да преподава физика в средното училище, трябва да има грижата за наблюдение и изучаване на собствения си живот, за промяна „вътре в себе си“. Това е една „невидима“, но съществена страна от дейността на учителя като възпитател, която засега се пренебрегва, но започва да става все по-явна и все по-настоятелно да налага решаването на неотложни проблеми на нашето съвремие. Така младите специалисти, изучаващи физика, се сблъскват с аксиологични проблеми още преди да прекратят прага на училището. Такъв е проблемът за баланс между индивидуалното и общественото при оценяване на смисъла, значението, очакванията при практикуване на учителската професия в рамките на съвременното образование. Друг проблем е изграждане на ценностна система у възпитателите, в която знанието по даден учебен предмет стои не само като интелектуално постижение, но и с всички

съпровождани го общочованни ценности. Нещо повече – в тази ценностна система, която ще движи бъдещият учител в предстоящата му просветна дейност, ще намери място убеждението за необходимостта и значимостта от **общуване** между обучаващи и обучавани на различни нива – вербално и невербално, интелектуално и емоционално, междуличностно и ролево, и т.н.

Вторият важен компонент в подготовката на студентите – бъдещи учители по физика, е посещението им в училище: наблюдението на различни видове уроци, подготовката и реализирането на първите самостоятелни учебни часове, провеждането на преддипломния педагогически стаж. При тази дейност в класната стая се опитваме да разкрием сложната взаимовръзка на елементите в учебно-възпитателната работа на учителя на три етапа: да проследим логическата последователност при представяне на структурните елементи на физичното знание, след като сме набелязали вече това, което включва знанието за физично явление, физична величина, закон, уред и т.н.

Освен това, да отбележим как се реализира всеки един от тези елементи в конкретния урок, изпълнявайки определена дидактическа задача. На трето място, да надникнем в по-дълбоките пластове на педагогическото майсторство, като отчетем поведението на учителя, дейността на учениците, общуването между участниците в учебно-познавателния процес в часа, белези, които показват отношението, вътрешната нагласа на учителя към учениците, учебната дисциплина, познанието и живота като цяло. При коментирането на уроците насочваме вниманието на бъдещите учители към този трети, най-вътрешен пласт – междуличностните отношения (с приоритет към невербалното общуване), който се оказва основа за интелектуалните постижения на учениците и нравственото и духовно израстване на възпитател и възпитаници.

По-долу представяме примерен план за подготовката на студентите при наблюдение (изнасяне) на урок по физика в училище в часовете по хоспитиране и текуща педагогическа практика:

1. Да проследим как се реализират етапите на урока – каква дейност извършват учителят и учениците.

2. Да отбележим как в урока се представят елементите на физичното знание, включени в учебното съдържание по съответната тематична единица.

3. Да формулираме някои дидактически цели (образователни и възпитателни), които сме забелязали, че са изпълнени в часа. Тук особено внимание обръщаме на възпитателната страна от дейността на учителя, като се опитваме да открием онези „незабележими“ детайли в поведението, изказа, стила на учителя, които представят отношението му към учебния процес и към обучаващите и как това се отразява на познавателната дейност на учениците. Така проверяваме педагогическата максима, че възпитанието предшества,

основополага обучението по съответния предмет, а нравствените ценности са предпоставка за успеха (включително интелектуалните постижения) на всеки ученик.

4. При наличие на физична задача да определим: мястото ѝ в урока, съдържанието, дидактическата цел, с която е подбрана, етапите на решение, начина на реализиране като дейност от страна на учениците

5. При наблюдение на учебен физичен експеримент, реализиран главно като демонстрация в урок за нови знания, да определим: как се поставя пред учениците задачата, свързана с експеримента; мястото на демонстрацията в урока, какво наблюдават учениците, как извършват наблюдението; спазени ли са условията за нагледност и достъпност при демонстрирането; как се реализират етапите на експеримента; как учителят отчита дейността на учениците при този експеримент.

6. При реализиране на презентация на ученик в часа да определим: мястото ѝ в урока, представянето на ученика, изискванията и съответно оценяването работата на ученика от страна на учителя, дейността на учениците по време на представянето и след това коментарите върху възприетото.

7. При беседата в часа да отбележим: последователността от конкретни въпроси и начина на задаването им от страна на учителя; използването на подсещаци, допълнителни въпроси, които да отвеждат учениците към основната цел на беседата, умението на учителя да тръгне от изказването на учениците и да ги изведе до очаквания отговор, спазването на изискването за коректност при изразяване и точност на използвания физичен език.

8. Да наблюдаваме как се проявява умението на учителя за подреждане: на физичното знание в урока – да отделя същественото от несъщественото, да систематизира и обобщава; на дейността на учениците в часа; на всички уреди и предмети върху демонстрационната маса; на точките от плана на дъската; на мислите в стройна последователност, за да се подредят и в съзванието на учениците, а преходът между отделните точки от плана да става леко и непринудено.

Поставянето на конкретни задачи към студентите при наблюдаване на първите уроци помага на всеки да осъществи прехода от позицията на обучаван към позицията на обучаващ в единния образователен процес, подпомага неизбежната трансформация на индивидуалната представа за подготовката и реализирането на един конкретен урок по физика, предизвиква неповторимо преживяване при недвусмислената проверка за личните постижения в областта на физичното знание, отчетени по четиристепенната скала на познанието: зная, имам информация по въпроса; зная и мога да възпроизведа това знание; зная и мога да предам това знание на хора, които не знаят; зная и мога да запаля светилник у други за цял живот.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Когато със студентите напускаме училището след поредния наблюдаван урок, неизбежно се изправяме пред въпроса за оценяване на работата на учителя, за ползотворността на многопластовия взаимнообмен между възпитател и обучавани в рамките на един учебен час, а също и доколко това взаимодействие зависи от учителя. Наблюденията и практиката ни убеждават в това, че логическата последователност на елементите в учебното съдържание, реализирани с активното участие на учениците в един учебен час, както и доброто представяне на обучаваните при оценяването на знанията и постиженията им, прецизните резултати от анализа на учебния процес, извършени по метода „вход–изход“, още не е положителен отговор на въпроса „Дали учителят си е свършил добре работата“.

Независимо от това, дали ще прекрачим отново училищния праг или не, трябва да помним, че в педагогическата практика стои постоянно актуален въпросът за търсене на правилния подход и метод. Много от познатите ни форми и похвати отпадат, заменят се с нови. Надпреварата и състезателният елемент при придобиването на знания вече не дават задоволителни резултати. Стремещът към усвояване на знания не може да бъде достатъчно силен мотив в дейността на подрастващите. Този импулс трябва да бъде съпроводен (по-точно е да се каже предшестван) с пробуждане на вложените у всеки добродетели, с изграждане на здрава, устойчива ценностна система, с формиране на светоглед, който да е в съответствие със законите на живота. Природните дисциплини трябва да „погледнат“ в полето на науките за човека, за да се справят учителите с проблема за незаинтересоваността на младото поколение от точните науки, а преподаването на знания за природата не може да се извършва вече без преобладаващ хуманен елемент. Освен това необходима е днес промяна в нагласата на учителите към ролята им в учебния час. Действителността налага все по-настойчиво да осмислим факта, че да даваш максимално от себе си (в това число и знания) и да изискваш от другите – то е да действаш по метода на насилието. Остава открит въпросът: „Как да се мотивират учащите с положителни средства?“

В търсене на отговор на този въпрос имаме един достатъчно добър ориентир, изразен в следната максима: „Ти не можеш да работиш добре, ако любовта не е една подбудителна причина в теб“ [5].

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Съвременното обучение между теорията и практиката, Сборник доклади от конференция, посветена на 75-годишен юбилей на проф. дпн Марин Андреев, УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 2010.
- [2] Диалогът между поколенията и обществените структури чрез училищната институция, Сборник доклади от научно-практична конференция. ИК “Образование“, София, 2010.
- [3] Павлов, Д. Въздигане на Духа, Сборник доклади, София, 2008.
- [4] Дънов, П. Науката и възпитанието, УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 2007.
- [5] Дънов, П. Учителите. В: Духът и плътта, София, 1915.